

tentem, illi, v. g. commodatam vel fidei suæ commissam.

Positis iis conditionibus, licita est occulta compensatio: per eam quippè non violatur Justitiâ commutativa; qui enim compensatione utitur, id solum accipit quod strictè suum est; nec etiam læditur justitiâ legalis; nam supponimus ad judicis auctoritatem recurri non posse. Cùm autem rarissimè in compensationem cœant præfata conditiones, sine quibus junctis illicita est, eam nunquam suadebit Confessarius: vix enim unquam abest periculum scandali & infamiæ: ad restitutionem tamen non coget penitentes qui compensationem adhibuerint, si requisitis conditionibus munita fuerit; sed eos admonebit periculi cui sese temerè objecerint.

DISSERTATIO IV.

De Contractibus.

DISSERTATIONEM hanc duas in sectiones partimur. In prima, de contractibus in genere; in secunda, de variis seorsim contractibus disputabimus.

SECTIO I.

De Contractibus in genere.

Quidquid ad contractum genericè sumptum pertinet, tribus complectemur capitibus: in primo exponemus quæ natura, quæ divisiones contractus

præcipuæ sint, & quinam contrahere valeant; in secundo, quis consensus ad validè contrahendum sit necessarius; in tercio, qualem & quandonam obligationem pariat contractus.

CAPUT PRIMUM.

De natura præcipuisque contractus divisionibus, & de iis qui possunt validè contrahere.

QUÆRES 1º. quænam sint contractus definitio & divisiones.

Resp. Contractus definiri potest: *Actus externus inter duos aut plures, mutuo consensu ex utraque, vel saltem ex alterutra parte obligationem pariens.* Dicitur autem, *ex utraque, vel saltem ex alterutra parte*, quia contractus dividitur 1º. in *perfectum & imperfectum.* *Perfectus* ille est qui ex utraque parte obligationem inducit, ut venditio; *imperfectus* is dicitur qui alterutri tantùm contrahenti obligationem imponit, quales sunt promissio, donatio.

Dividitur 2º. in *explicitum seu formalem, & implicitum seu virtuale.* *Explicitus* ille est quo duo vel plures aliquid expressè paciscuntur. *Implicitus* autem is vocatur qui fit tacitâ partium conventionem. Sic Judex, Medicus, Tutor, quando hæc munia suscipiunt, eo ipso implicitè spondent se operam omnem & curam præstituros, quam adhibere solent ejusdem conditionis homines, erga eos in quorum gratiam hæc officia exercent; isti vicissim tacitè sese obligare censentur ad tribuendam legitimam mercedem. Iste conventiones tacitæ dicuntur *quasi contractus*, & vim habent ex

justitia obligandi, non secus ac ipsi contractus.

3°. Contractus alius est *gratuitus* in quo aliquid recipitur, & nihil rependitur, ut donatio; alius *onerofus* in quo utrinque aliquid datur & redditur, qualis est emptio. Ceteras, ut minus utiles, omittimus contractuum divisiones.

Quæres 2°. quinam possint validè contrahere.

Resp. II soli validè contrahere possunt, qui liberam habent bonorum suorum administrationem, nisi à jure impediuntur, quia II soli bonorum suorum dominium in alios transferre possunt. Hinc 1°. propter liberæ illius administrationis defectum, ineundis contractibus inhabiles sunt amentes, infantes, prodigi, quibus curatorem Judex assignavit, uxor nisi habeat *paraphernalia*, Religiosi absque Superioris consensu; 2°. propter juris prohibitionem tutor, quamvis habeat bonorum suorum administrationem, non potest cum pupillo contrahere: id enim legibus vetitum est.

Quæres 3°. an pupilli & minores possint contrahere.

Nota: 1°. Infans est ille qui nondùm completum annum septimum; 2°. *puberes* dicuntur qui habent annos 14. completos, si mares sint, aut 12, si feminae; 3°. *pupillus* vocatur qui nondùm pervenit ad pubertatem, & cui assignatur tutor; 4°. *minor* est qui post adeptam pubertatem, nondùm assecutus est annum 25, & cui datur curator. His præmissis.

Resp. 1°. Minor & pupillus non possunt sine autoritate tutoris aut curatoris contrahere in suam incommodum, bene verò in suam commodum. Ita sancitum est à legibus in gratiam illius ætatis, *ut minoribus in damnis ætas subveniret, & in profperè gestis non obesset.* (*Corp. Jur. edit. Elzevir. an. 1663. tom. 2. lib. 2. tit. 13. leg. 14. pag. 71.*)

Resp. 2°. Bona immobilia, vel etiam mobilia

quæ servari queunt, ut aurum, gemmæ, &c. à pupillis & minoribus alienari validè non possunt, nisi accedat Judicis autoritas, & probatio causæ exigentis ut fiat hæc alienatio, v. g. ad solvendum debitum. (*Ibid. lib. 5. tit. 37. leg. 22. pag. 171.*) Bona verò mobilia quæ servari nequeunt, ut vinum, frumentum, validè alienantur à pupillo cum tutoris consensu.

Quæres 4°. an minor qui pecuniam sibi mutuo datam expendit, eam teneatur reddere; an verò *rescisionis* litteras quibus in integrum restituatur, tutà conscientia possit obtinere.

Resp. minorem ad illius pecuniæ restitutionem in conscientia non teneri, si mutuans providere potuerit eam ab illo turpiter, vel inutiliter esse impendendam. Nam postulat publica utilitas ut irrita non sit sapientissima Lex, quæ mutuum illud prohibet aut nullum declarat, ne filii familias debitis opprimantur, suaque bona dilapident: atqui Lex ea foret irrita, si minores non possent in conscientia petere restitutionem in integrum; tunc enim eadem pene facilitate invenirent homines lucri cupidos, qui iis mutuo darent cum scelerate.

Nonnulli tamen sunt casus in quibus tenentur minores pecuniam sibi mutuam restituere; 1°. si inde locupletiores evaserint, quia juxta regulam juris 48, *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuriâ*; (*In Sexto, edit. Lugd. an. 1624. pag. 828 & 829*) 2°. si mutuans bonâ fide dederit, eoque consilio, ut minori prodesset, quamvis præter ipsius opinionem non temerè conceptam, minor pecuniam malos in usus expenderit; 3°. si patre cognoscente, nec repugnante, pecunia data fuerit filio; vel si eam pater solvere cœperit; tunc enim debitum illud ratum habuisse censetur.

CAPUT II.

De consensu ad contrahendum requisito.

UT valeat contractus, requiritur consensus exteriori aliquo signo expressus: per contractum enim, quod nostrum erat in alios transfertur: atqui id fieri non potest sine consensu qui fuerit aliquo exteriori signo declaratus, ut satis patet. Quæritur verò utrum consensus ad contrahendum requisitus, cum errore, dolo & metu stare possit; quod duobus in articulis expendemus.

ARTICULUS PRIMUS.

An consensus ex errore vel dolo datus sufficiat ad contractum.

Dolus aut error versari potest, vel circa rei substantiam, ut si aurichalcum emas, putans illud esse aurum; vel circa *accidentia*, ut si equus debilis & infirmus ematur pro strenuo & robusto: error verò aut dolo circa *accidentia*, dicitur aliquando *dare causam contractui*, cum scilicet non fieret si error cognosceretur; aliquando dicitur tantummodo *incidens in contractum*, cum nempe contrahens ab eo non abstineret, etiam sublatis errore & dolo; sed tantum contraheret minus libenter.

PROPOSITIO I.

PROPOSITIO I.

Error & dolo circa rei substantiam irritum faciunt contractum.

Prob. Ubi nullus est consensus circa rem de qua contrahitur, ibi nullus esse potest contractus: atqui cum error aut dolo cadit in rei substantiam, tunc nullus est consensus circa rem ipsam; sed voluntas contrahentis fertur in aliam naturam planè dissimilis rem quam sibi proponi existimat: sic qui vitrum emit, ratus esse gemmam, non consentit in emptionem vitri, sed gemmæ quam sibi offerri falso putat; ergo, &c.

PROPOSITIO II.

Error aut dolo circa qualitatem rei, qui dicitur incidens, irritum non facit contractum.

Prob. Valet contractus quando verus est consensus in rem de qua contrahitur: atqui ubi error vel dolo circa qualitatem rei est tantum *incidens*, tunc verus adest consensus in ipsam rem de qua contrahitur. Ad verum enim consensum minimè necesse est ut qui contrahit, omnes rei qualitates perspectas habeat; alioqui vix ullus esset contractus validus; ergo, &c. Hujusmodi proinde contractus rescindi non potest ad emptoris arbitrium; sed postulat æquitas ut venditor restituat quidquid excedit pretium quod emptor dedisset re, qualis erat, cognitâ.

Exceptionem admittit nostra propositio; scilicet validus non foret contractus de quo agitur, si quis declarasset eam tantum lege velle se contrahere, ut rei hæc vel illa qualitas inesset: tunc quippè conditionalis esset contractus &, deficiente conditione, non subsisteret.

Tom. VI.

M

PROPOSITIO III.

Error vel dolus circa accidentia qui dedit causam contractui, eum non facit irritum.

Prob. ex jure civili à quo sic declaratur: *Si dolo inductus, aut errore lapsus... stipulanti Titio promissisti quod non debueras promittere, palàm est jure civili te obligatum esse. (Instit. lib. 4. tit. 13. sect. 1.)* Ratio est, quia error vel dolus qui contractui causam præbet, non obstat quominus contrahens in rem ipsam consenserit, quamvis contrahere non-
 lisset, si dolum vel errorem novisset; alioqui vix ullus contractus esset validus, cum ferè semper aliqua occurrant circumstantiæ quæ, si fuissent prævisa, à contrahendo deterruissent.

Notandum verò hujusmodi contractus esse admodum infirmos, cum possint ad partis deceptæ arbitrium rescindi, ut præfatâ Lege sic declaratur: *Datur tibi exceptio, quod metus causâ aut doli mali, &c.* li tamen soli contractus rescindi possunt, qui ex natura sua sunt dissolubiles. Hinc Matrimonium & professio religiosa rescindi nequeunt, etiamsi iis causam dederit error vel dolus circa rei qualitates, quia indissolubilia sunt & irrevocabiliis contrahentium consensus: quod ita fieri debuit ne incerta forent Matrimonia, & instabiles professiones religiosæ, cum iis ferè semper quædam adjuncta sint, quorum prævia cognitio deterruisset à contrahendo.

ARTICULUS II.

An valeant contractus ex metu facti.

Duplex est metus, *gravis* nempe & *levis*. *Gravis* ille est quo reformidatur grande aliquod malum, qualia sunt mors, exilium, diuturnus carcer, bo-

norum omnium jactura. Metus *levis* ille est quo timetur malum vel leve, vel grande quidem, sed cujus verisimile non est periculum. Metus autem vel justè incurritur, vel injustè, ut cum sicarius alicui mortem intemat, nisi velit crumenam ipsi tradere.

PROPOSITIO I.

Metus gravis, etiam injustè incussus, irritos non facit contractus, modò rationis usum non adimat.

Prob. 1°. Quia metus gravis & rationis usum non adimens, voluntarium & liberum non perimit, sed tantum imminuit, ut probatum fuit in Tractatu de actibus humanis; 2°. quia valent vota quæ, ingruente tempestate, emittuntur; item promissio & donatio in morbo, propter mortis imminentis periculum factæ pauperibus vel Ecclesiæ: atqui tamen hujusmodi vota, promissio, donatio, ex metu gravi fiunt; 3°. quia jus positivum contractus ex metu gravi & injustè incusso confectos, *paucis exceptis*, non declarat ipso facto irritos, sed eos infirmari seu rescindi jubet: *Venditiones, transactiones, donationes quæ per potentiam exortæ sunt, præcipimus infirmari. (Lib. 2. cod. tit. 24. Leg. ult.)* Ex iis patet contractus de quibus agitur, antequàm Judicis sententiâ infirmantur, validos esse.

Diximus autem, *paucis exceptis*, quia nonnulli contractus ex metu gravi & injustè incusso facti, jure positivo declarantur prorsus invalidi. Hujusmodi sunt 1°. Matrimonium, & quidem meritò: cum enim sit indissolubile, & amoris mutui nexus esse debeat, ex conjugio coacto & tamen valido gravissima sequerentur incommoda; 2°. professio religiosa: hæc enim, ut potè Matrimonium quoddam spirituale, & vinculum perpetuum, non minùs voluntaria esse debet, quàm conjugium carnale.

PROPOSITIO II.

Contractus ex vi metuque gravi & injusto facti, rescindi possunt & debent.

Prob. 1°. ex jure sic pronuntiante: *Si metu coactus aut dolo inductus, ... stipulanti Titio promissisti quod non debueras promittere, palam est te jure civili obligatum esse; ... sed iniquum est te condemnari; ideoque tibi datur exceptio.* (Lib. 4. Inst. tit. 13. sect. 1.) 2°. Quia postulat æquitas ut qui alteri injuriam intulit, ipsius libertatem injustè lædendo, inde commodum non referat, utque pars læsa in priorem statum restituatur; id præstare debet qui metum injustè incussit, nec retinere potest, etiam ante Judicis sententiam, quod per hujusmodi contractum acquisivit, & tenetur quidquid inde consecutum est damni compensare.

Dicimus autem 1°. *ex metu gravi*; in foro enim externo ei non datur actio qui levem duntaxat metum passus est, nec rescinditur contractus qui inde ortum habuit; tùm ad vitandas lites innumeras: potuisset enim semper obtendi aliquem metum levem inter contrahendum intervenisse; tùm quia meritò existimatur talem metum contractui causam non dedisse. Ex regula enim juris, *vani timoris justa excusatio non est.* (Decretal. p. 870.) Diximus 2°. *ex metu injusto*: nam contractus ex metu justè incusso contractus, non rescindendus est, quia nulla intervenit injuria; alioqui metus injustè incuteretur.

CAPUT III.

De obligatione quam pariunt contractus.

QUÆRES I^o. an obligent contractus quibus defunt formulæ à Legibus positivis constitutæ.

Not. Contractuum formulæ sunt quædam conditiones, quæ ex Legum præscripto in contractibus adhibendæ sunt, ut, v. g. contractus coram Notario conficiatur, ut certus intersit testium numerus: quod summa cum sapientia à Legibus humanis constitutum fuit, ut scilicet fraudibus & dolis, quantum fieri potest, occurreretur.

Ex iis autem formulis aliæ sunt *accidentales*, quibus scilicet prætermisiss, contractus non sit invalidus, quales sunt in Matrimonio bannorum proclamationes; aliæ sunt *essentiales*, quæ nimirum à Lege ita præcipiuntur, ut si omisiss fuerint, irritus fiat contractus; talis est præsentia Parochi & testium respectu Matrimonii.

Fatentur omnes *accidentalis* formulæ omissionem non obstare quominus valeat contractus, quamvis prohibeat Lex ne sine tali conditione fiat. Aliud est enim prohibere actum, aliud eum declarare irritum. Quando Lex vetat actum, impedit ne licitè fiat; cùm verb eum denuntiat irritam, impedit ne omninò fiat, auferendo scilicet ita contrahendi facultatem.

P R O P O S I T I O.

Contractus sine debita & essentiali juris formula confectus, ne in ipso quidem conscientia foro obligat.

Prob. 1°. Lex quæ contractus requisitâ quâdam formulâ destitutos rescindit, justa est; cedit enim in bonum commune, & viam fraudibus præcludit: atqui Lex justa locum habet in foro conscientia; ergo contractus quos propter cujusdam formulæ defectum Lex irritos facit, in foro etiam interno sunt pianè irriti. 2°. Contractus ille in foro conscientia non obligat, qui verus non est contractus: atqui veri nominis non est contractus, qui conditione *essentiali* caret: hæc enim pertinet ad naturam contractus, in quo talem formulam necessario adhibendam esse Leges statuerunt. 3°. Non minus saltem potest Princeps contractibus certas quasdam conditiones apponere, quibus sublatis, nullo modo valeant, quam id possunt homines privati in iis quos inter se ineunt contractibus: atqui homines privati quotidie suis conventionibus apponunt conditiones, quibus servatis, valeant, & quibus omissis, nullæ sint ac irritæ; ergo, &c.

Solvuntur objecta.

Objic. 1°. Contractus qui ex jure naturali vim habet obligandi, ipsam conscientiam obstringit: atqui contractus sine formulâ à Legibus necessariò requisitâ factus, ex jure naturali vim habet obligandi; ergo, &c.

Resp. Neg. min. Ex jure enim naturali non obligat contractus ab eo factus qui ad contrahendum non est idoneus: atqui contractus *essentiali* Legis formulâ destitutus, ab eo fit qui ad contrahendum non est idoneus; siquidem Leges illum

in isto casu inhabilem reddunt & declarant; ergo, &c.

Inst. Ut valeat contractus, sufficit ex jure naturali voluntas liberè consentiens: atqui in contractibus de quibus agitur adest voluntas liberè consentiens; ergo validi sunt, & proinde obligant ex jure naturali.

Resp. Dist. maj. Sufficit voluntas efficax, & liberè consentiens, conc. voluntas liberè consentiens; sed inefficax, neg.

Porrò inefficacem, impotentem & inhabilem ad contrahendum faciunt Leges illius voluntatem, qui sine formulâ quam ut necessariam præscribunt, pacificitur; adeò ut contrahere & dominium transferre nequeat, nisi, adhibita tali formulâ.

Obj. 2°. Lex quæ irritos facit contractus certis formulis destitutos, fundatur in suspicione fraudis; ergo valeat hujusmodi contractus, quando sunt fraudis expertes.

Resp. Neg. ant. Lex enim quæ irritos declarat contractus de quibus agitur, non semper nititur suspicione fraudis, quam à contractibus interdum abesse non ignorat Legislator; sed fundatur in periculo fraudis quæ in plerosque contractus serperet, nisi obstarent formulæ à Legibus sapienter instituta.

Quæres 10. an contractus ex se invalidus juramento firmetur.

Resp. contractum ex se invalidum non firmari juramento; sed validum & implendum esse juramentum; si versetur circa rem licitam.

Probatur prima pars. Illud non potest contractum firmare, sive ex invalido facere validum, quod ipsius naturam mutare nequit: atqui juramentum, ut potè contractui cui supervenit externum, illius naturam mutare non valet; ergo, &c.

Prob. secunda pars. Quia exigit debita divinæ majestati reverentia, ut juramentum impleatur quo-

rius id sine peccato fieri potest: atqui juramentum contractui invalido quidem, sed qui circa rem licitam versatur, adjectum impleri potest circa ullum peccatum, ut patet; ergo servari debet.

Dices: Inde sequeretur eum qui, interposito juramento, promisit se latroni minitanti quamdam pecuniæ summam traditurum, teneri id exequi; quod absurdum est.

Resp. nihil absurdi esse in eo quòd teneatur aliquis juramento stare, quando non versatur circa rem illicitam: postulat enim divini nominis reverentia, ut Deus in testem falsitatis non invocetur; nec vis juranti adhibita eum liberat ab obligatione id præstandi quod promisit. *In juramento*, inquit S. Thomas, *quod quis coactus fecit, ... est obligatio quæ Deo obligatur, ut impleat quod per nomen ejus promisit; & talis obligatio non tollitur in foro conscientie; quia magis debet damnum temporale sustinere, quàm juramentum violare.* (2. 2. quæst. 89. art. 7. ad 3.) Potest tamen aliquis in hoc casu petere, ut fiat à juramento expeditus, sicut patet ex variis juris canonici capitibus. (*Tit. 24. de jurejurando.*) Ratio est, quòd qui injuriam intulit, eam reparare teneatur jure naturali, & personam læsam in priorem statum & libertatem restituere, non habet igitur jus firmum & irrevocabile; sed qui juramento sese obstrinxit, potest ut ab illius vinculo solvatur postulare; quod si obtinuerit, cessat omnis obligatio.

Quæres 2°. Qui ex metu gravi jurans promisit, latroni v. g. mortem minitanti, se daturum aliquid & juramenti sui solutionem non postulaturum apud judicem, teneturne huic juramento stare?

Resp. teneri 1°. quia juramentum illud servari potest sine ullo peccato; siquidem non versatur circa rem illicitam: nemo enim crediderit illicitè agere viatorem qui, ut imminentem sibi mortem effugiat, juramento interposito promittit se latroni

aliquot nummos certâ die traditurum, nec juramenti solutionem petiturum, nec apud judicem acturum ut pecuniam suam repetat; 2°. quia Innocentis III. jubet in suum beneficium restitui Clericum qui ad illud *resignandum* propter metum gravem juramento sese obstrinxerat: hanc autem rationem affert Summus ille Pontifex, quòd Clericus juramento quidem sese obligasset ad beneficium *resignandum*; minimè verò ad illud non repetendum. (*Cap. 4. de his quæ vi, &c.*) Ergo juxta Innocentium III. si Clericus ille juramento sese obligasset ad beneficium non repetendum, jam illud non potuisset repescere, sed juramento suo stare debuisset.

SECTIO II.

De variis seorsim Contractibus.

Præcipuos contractus tùm onerosos, tùm gratuitos, variis in capitibus prosequemur. eos hic propriis nominibus designare supervacaneum est; singulos enim suis in locis appellabimus. Cum autem multis in contractibus involuta delitescere possit usura, ut latens illud vitium in iis facilius deprehendatur, à mutuo & usura exordium ducimus.

CAPUT PRIMUM.

De Mutuo.

CUM usura in mutuo suam veluti sedem habeat, necesse est genuinam mutui naturam evolvere. Definatur autem *contractus quo res usu consump-*